

Veenkracht

WERKEN AAN VERBINDING MAAKT GELUKKIG

Eo Wijersprijsvraag
Januari 2026

INTRO

In de hoogveenontginningen op de grens van Overijssel en Drenthe hebben zware omstandigheden zich generaties lang vertaald in sociaaleconomische achterstanden die nog altijd zichtbaar zijn in de gezondheid van de bevolking. Maar die tijd is nu voorbij! Gezondheid van mens, plant en dier is het nieuwe leidend perspectief! In dit document presenteren wij een eerste verkenning van een verkwikkend en inspirerend vergezicht.

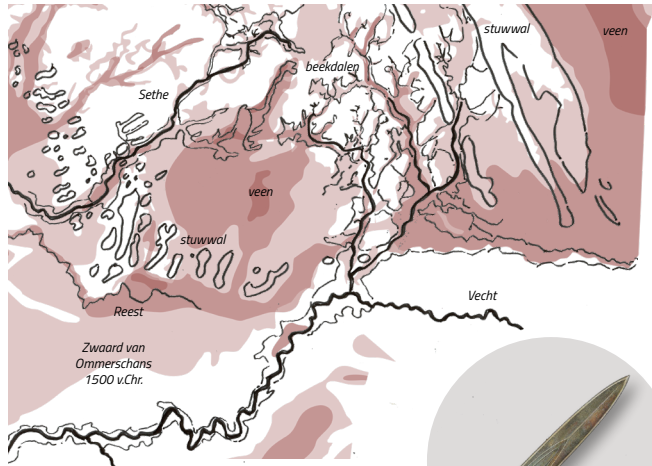
Het thema gezondheid is omvangrijk en het risico van verdwalen in problematiek, opgaven en informatie is groot. Wij kiezen daarom voor een helder doel:

Gezonde keuzes aantrekkelijk en bereikbaar maken in het dagelijks leven van mensen

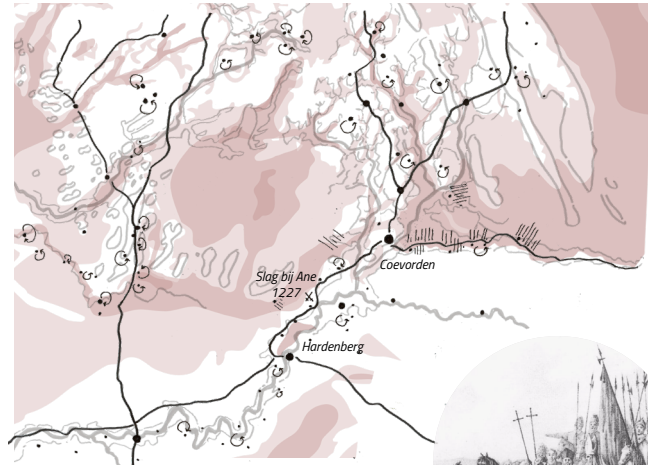
Het concept Positieve Gezondheid helpt om samen met inwoners invulling te geven aan dit doel en draagt bij aan een visie waarin de veerkracht van mens en landschap centraal staan.

De regio veert terug. Of beter gezegd: De regio veert op!

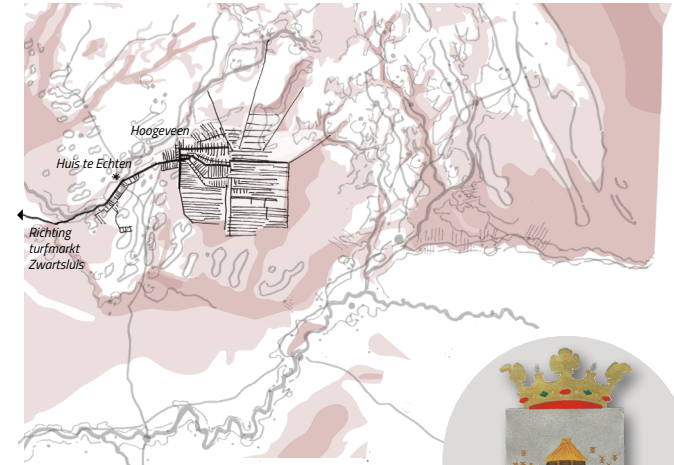
LEVENSLLOOP

Het Zwaard van Ommerschans is onderdeel van een groter offer wat mensen in het **veen** hebben gedeponeerd. Het is een prachtig voorbeeld van het vakmanschap waarmee de mensen in dit gebied al reeds in 1500 v.Chr. bekend mee waren.

De Slag bij Ane was een belangrijke veldslag in de middeleeuwen tussen de vrije Drenten en de Bisschop van Utrecht. De Drenten versloegen de zwaar bepantserde ridders door ze het **veen** in te lokken. Het was een bepalende gebeurtenis wat betreft eigenheid, het bestuur en de identiteit van het noorden.

Het wapen van Hoogeveen (1806) bestaat uit een **turfhoop**, een symbool van welvaart en werk. Geflankeerd door twee bijenkorven; er werd veel honing gewonnen op de heide en boekweitvelden in het **veen**. Dit was een belangrijke inkomstenbron voor de gemeente. In 1800 is Hoogeveen al de grootste stad van Drenthe.

Essentie geomorfologie

Het landschap is ontstaan in de voorlaatste ijstijd en bestaat uit stuwwallen, beekdalen en dekzandlandschap. Een reeks stuwwalletjes vormt de rand van het Drents plateau waar ook de Reest ontspringt. In afvoerloze laagtes met keileem ontstaat de eerste veengroei. Dit laagveen breidt zich in duizenden jaren uit naar grote hoogvenen.

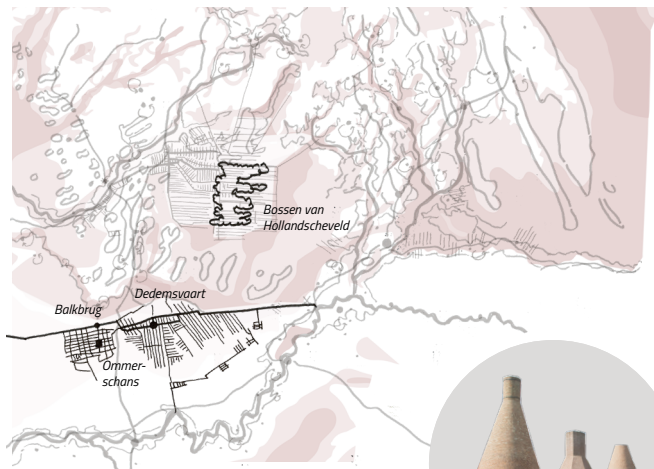
Middeleeuws landschap

In het onherbergzame landschap bevinden zich kleine dorpsgemeenschappen op het zand die in een gesloten agrarisch systeem functioneren. Hardenberg en Coevorden zijn belangrijke steden die aan vaarroutes en landroutes liggen. Langs de randen van het veen ontstaan de eerste kleinschalige veenontginningen.

Eerste grote veenontginning

In de gouden eeuw wordt de Hoogeveense Vaart aangelegd om het veengebied stroomopwaarts te ontwateren en af te graven. Hoogeveen wordt gesticht en bevolkt vanuit zowel lokale gemeenschappen als Holland. De turf is brandstof voor de Hollandse industrie. Na ontginning blijven marginale landbouwgronden over.

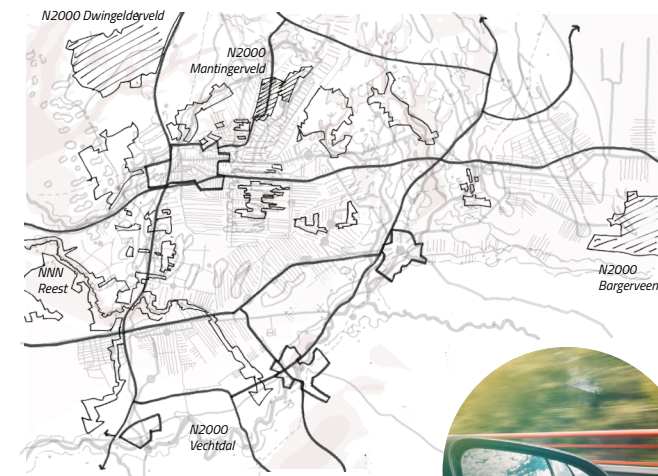
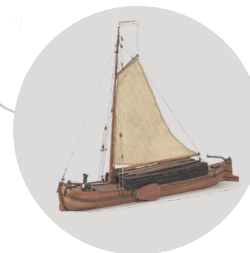
LEVENSLLOOP

De kalkovens van Dedemsvaart waren een belangrijke schakel in de maakindustrie. **Turf** werd als brandstof gebruikt en schelpen (uit de Wadden-zee) werden in de ovens verhit tot schelpkalk, een belangrijke bouwstof.

Tot eind 19e eeuw ging vrijwel al het vervoer van goederen over het water. Zo ook het **turf** in deze regio. Dit werd vervoerd in een Turfpraam. In die tijd waren er 700 schippers in Hoozeveen. Van deze scheepvaart is anno nu niks meer van over.

De relatie tussen mens en landschap is sterk veranderd en wordt gedomineerd door beleving vanuit de auto. Het is iets waar je doorheen rijdt.

Veenontginningen vanaf de 19e eeuw

De Dedemsvaart wordt aangelegd. Dit brengt een groot vliegwieleffect met zich mee. Bedrijvigheid en bewoning ontstaan aan het kanaal zoals strafkolonie Ommerschans, Balkbrug en Dedemsvaart. Andere dorpen rondom de Vecht stichten satelietdorpen in het veen. De marginale gronden van Hollandscheveld worden bebost en behoren nu tot één van de oudste bossen van Drenthe.

Uitbreiding infra en afgraving veen

De veenontginning gaat door tot in de 20e eeuw met de aanleg van kanalen, wijken en sloten, om vervolgens tot landbouwgrond te worden omgezet. Dit bracht immigratie teweeg uit Friesland, Groningen, Gelderland en Duitsland. Elk dorp uit deze periode heeft zo zijn eigen (sociale) ontstaansgeschiedenis.

Anno nu

Van het uitgebreide veenlandschap resteren slechts restanten, beschermd als NNN of N2000. Het watersysteem, ooit aangelegd voor de veenontginning, verdwijnt als ze niet in dienst staat van de grootschalige landbouw. De industrie, ooit lokaal en kleinschalig, is nu grootschalig en in handen van multinationals. Steden groeien en voorzieningen van dorpen staan onder druk.

DIAGNOSE

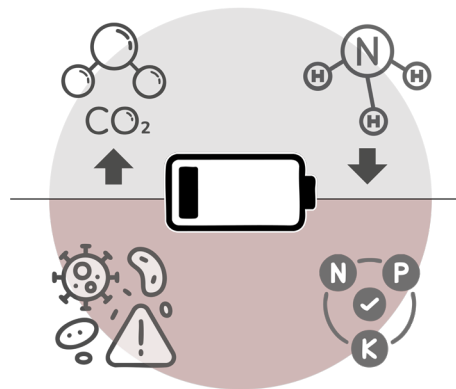

De verbinding is verbroken

Eeuwenlang leefden de mensen in dit gebied met het veen. Een rijke geschiedenis. Met het verdwijnen van het veen verdween ook de relatie met het landschap.

Er is steeds minder te halen. Geen turf, geen voedsel, geen ontspanning, geen schoonheid.

De identiteit wordt ontleend aan het verleden, niet aan de toekomst.

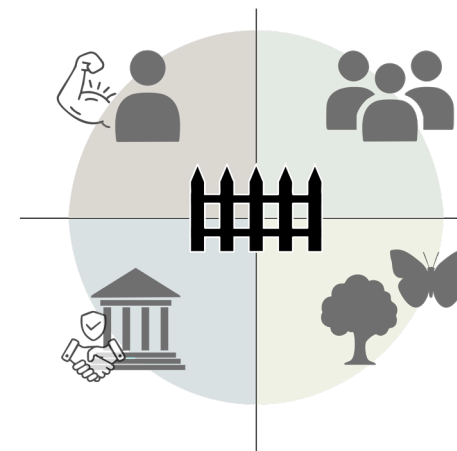

Het landschap is uitgeput

De rek is uit het landschap. Leeggetrokken, kwetsbaar, vermoeid en zoekend naar betekenis.

Het voedsel- en landbouwsysteem is niet volhoudbaar. De bodem is geen hoorn des overvloeds.

Als je goed kijkt is er veel verscheidenheid. Iedere ontginning heeft zijn eigen verhaal.

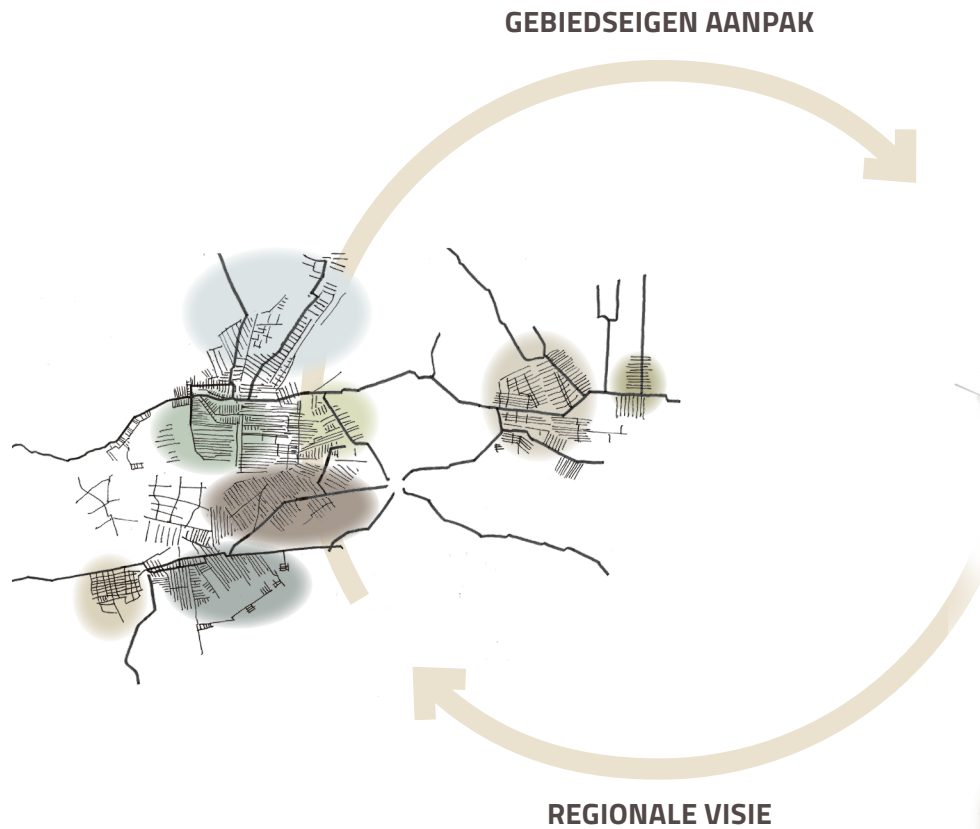
"Gewoon maar doordoen"

Ondanks achterstanden in gezondheid zijn mensen trots en sterk. Harde werkers. Gemeenschappen zijn hecht. Wantrouwen in de overheid is groot. Vertrouwen moet je verdienen.

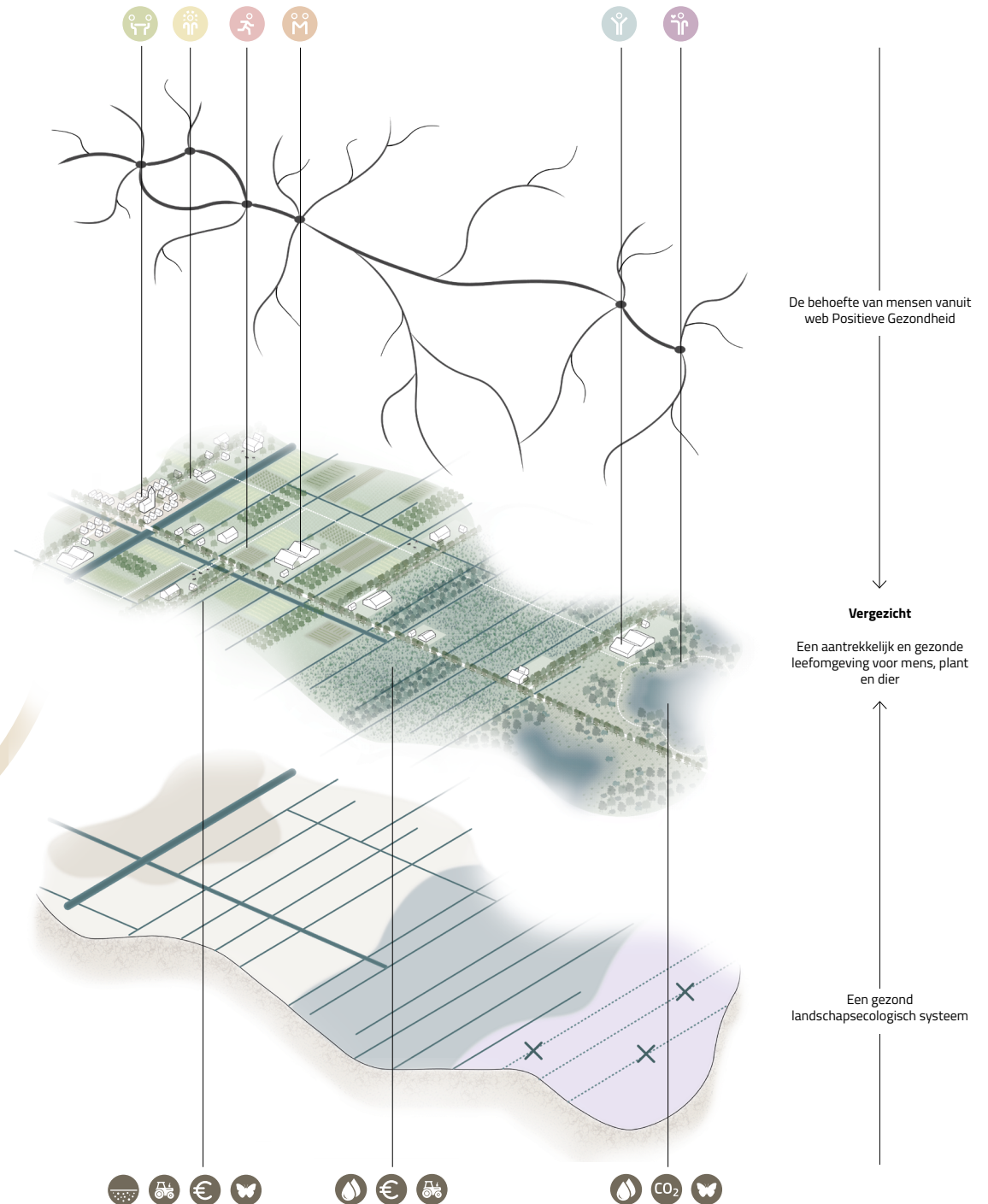
Mensen ervaren afstand tot natuur en missen connectie met het landschap. Steeds vaker ervaren mensen afstand tot elkaar.

Diagnose op basis van ervaringen POH GGZ in Coevorden en Hoogeveen

BEHANDELPLAN

Veenkracht

Verbinding herstellen

Veenkracht is een beweging waarin inwoners, organisaties en ondernemers samen werken aan het herstellen en creëren van verbindingen. Verbinding met elkaar, met hun achtergrond en cultuur, met de natuur, met het landschap en met gezond voedsel van dichtbij.

Gebiedseigen werken

In de rijke geschiedenis van het gebied zijn deelgebieden met een eigen kracht en identiteit ontstaan. Door samen met de mensen uit het gebied te ontwerpen vanuit die identiteit en hun behoeften ontstaat draagvlak. Gebiedseigen werken zorgt voor inzicht, (h)erkenning en trots. De gebiedseigen aanpak voedt de visie op de regio en vice versa.

Landschap bouwen

Als ontwerpers zien wij kansen om te bouwen aan een nieuwe tijdslaag in het landschap. Veen kan een nieuwe rol spelen in wateropvang, koolstofopslag en natuurontwikkeling in de haarvaten van het systeem. Nieuwe vormen

“Verbinding is het meest fundamentele dat ons mens maakt”

- Psychiater Dirk de Wachter over verbondenheid -

van natte landbouw en groene grondstoffen brengen nieuwe verdienmodellen met zich mee. Rijke voedselbossen en strokenteelt zorgen voor aantrekkelijke mantels rondom dorpen. Zo ontstaat een gezond landschapsecologisch systeem.

Positieve gezondheid verweven

We betrekken bewoners bij de inrichting van hun eigen leefomgeving door het gesprek aan te gaan. Samen kijken we naar belangen, behoeften en mogelijkheden volgens het web van positieve gezondheid. We geven vorm aan gezondheid en geluk, bijvoorbeeld in de vorm van routes rondom het dorp of streekwinkels in boerderijen.

Verkwikkend vergezicht

Het landschap verandert van een open anonieme vlakte in een kleurrijk en toegankelijk mozaïek met hoge natuur- en beleevingswaarden dat uitnodigt om in beweging te komen. Zo werken we samen aan een regio waarin gezonde keuzes aantrekkelijk en bereikbaar zijn in het dagelijks leven van mensen.

VERGEZICHT

Veenkracht

ONDERZOEKEN

2026

PIONIEREN

2027

ORGANISEREN

2028 en verder

Eerste ronde Eo Wijersprijsvraag:

Visie en ideevorming.

Tweede ronde Eo Wijersprijsvraag:

Uitwerking in interactie met regionale opdrachtgevers:

- Inhoudelijk
- Procesmatig

Weg achter het bureau. Het veld in!

Praten met mensen. Bewoners, organisaties en bestuurders. Wat zijn wensen en behoeften. Durven spreken en kunnen luisteren. In gesprek over positieve gezondheid. Luisteren naar elkaar en naar het landschap. Samen aan tafel, in het veld.

Wat is de potentie? Waar zit de energie?
Welke beweging ontstaat?

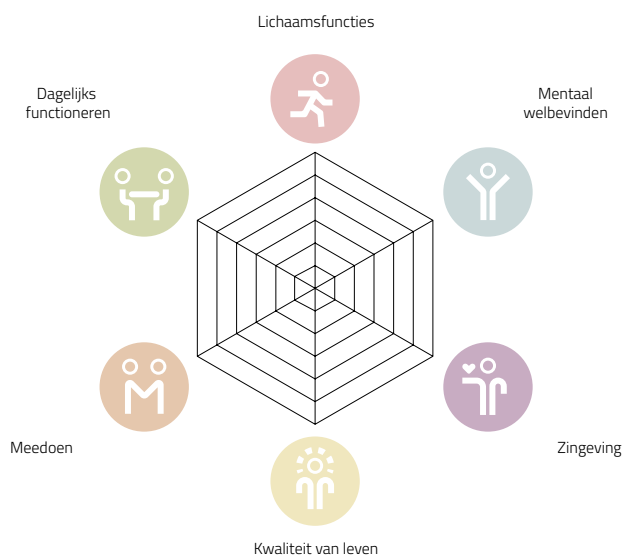
Samen zoeken naar een (rechts)vorm waarbij organisaties, inwoners en ondernemers samenwerken om gezamenlijke belangen te behartigen.

Eerste idee hierbij is een coöperatie die rust op drie pijlers:

- Gemeenschap > zorgen voor elkaar
- Boerschap > zorgen voor gezond voedsel
- Veenschap > zorgen voor natuur

Veenkracht is een beweging die zich organisch ontwikkelt door groei van binnenuit, gedreven door innerlijke overtuiging en nieuwe mogelijkheden

TWEEDE RONDE

Inhoudelijk

Middels ontwerpend onderzoek gaan wij aan de slag. Wij verdiepen ons in thema's* op schaal van de regio door te spreken met deskundigen en we halen resultaten vanuit het web positieve gezondheid op bij gemeenten en huisartsen**. We benoemen deelgebieden en we maken voor twee deelgebieden een verkwikkend vergezicht waarmee we onze visie op de regio voeden.

In deze tweede ronde scherpen we ons behandelplan aan voordat we het veld in gaan om te pionieren.

* Denk hierbij aan watersysteem, bodem, natuur, landbouw, erfgoed, identiteit, voorzieningen en mobiliteit

** Hier zijn ervaringen mee volgens POH-GGZ

Procesmatig

We bedenken een strategie, een voorstel voor de manier waarop we ons doel kunnen bereiken. Bij de beweging Veenkracht past naar verwachting een proces dat zich organisch ontwikkelt.

Aansluiting bij bestaande initiatieven is dan van belang. We onderzoeken wat er speelt in de regio zodat we daar op aan kunnen haken.

Tot slot

Wij zitten vol met ideeën en kijken er naar uit om Veenkracht nader uit te werken!